

ОНОРЕ ТАМ, ДЕ Й БАЛЬЗАК

(рецензія на виставу «ІГРИ ВОВКІВ БАЛЬЗАКІВСЬКОГО ВІКУ»

Олександра Мірошніченка)

Анастасія Колеснікова,

випускниця магістерської програми

«Літературна творчість, українська мова і література та англійська мова»

Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка

Це була несподіванка. Я ж бо давно звикла (впевнена, ви так само) переглядати афіші українських театрів, мовби гортати сторінки затертого шкільного підручника: «Наталка Полтавка», «Мартин Боруля», «Кайдашева сім'я», «Перехресні стежки», «Сто тисяч»..., приречено зітхати і вкотре запевнитися, що українській драматургії ніколи вже не вибратися з 19 століття. А втративши надію побачити щось «новеньке» від «наших», традиційно прямувати на чергову виставу західноєвропейського драматурга.

Але тут стається диво. Потрапляю в Центр Курбаса на п'єсу Неди Нежданої та Олега Миколайчука й розумію: не все ще втрачено. Часом «воли реють», бо не знають, що «ясла повні»...

Мало, але є. Чути погано, але не мовчить. Не аншлаг, але якісно. Можуть і ставлять українські режисери українські новочасні п'єси. Як з'ясувалося. Бо до того бачене мною наштовхувало на тоскную гадку про те, що український театр – театр минулого. Пора, зрештою, всадовити на покуті визнаних класиків і йти вперед, творити сучасне.

Спектакль «Ігри вовків бальзаківського віку» якраз став тою цеглинкою у фундаменті нового й сильного українського театру. Мабуть, я схвилювана тому, що раніше не бачила нічого подібного саме від українських авторів, українською мовою і про сучасне життя! Завжди бракувало одного із «компонентів».

Адже сама історія стара, як світ. Любовний трикутник. Відразу два любовні трикутники. Жага щастя. Вовча жага щастя. Ілюзії. І боротьба. Тема не нова, але вічна, невичерпна...

Текст п'єси по-своєму оригінальний. Задум авторів – показати глядачеві творчу особистість з іншого, прихованого від нас, боку – вартій уваги. Баль-

зак не тільки інспектор людських душ, великий геній, який вміє розкривати людину в усій її неоднозначності. Він, передусім, така сама людина, вражена пристрастями. Зі своїми вадами, дурницями, страхами, амбіціями. Його трагічний кінець – кінець Рафаеля де Валантена, який помер в обіймах коханої тоді, коли найбільше хотілося жити, коли, можливо, уперше віднайшов справжнє щастя. Бальзак говорить: сенс життя в тому, щоби мати великі бажання і здійснювати їх. Тому він жадібний до всього, жадібний до любові. Письменник зізнається: йому завжди хотілося найдорожчого. Та за невиситимі бажання доводиться платити найвищою ціною. Ціною життя...

Людина шукає щастя в будь-якому віці. І бореться за нього. Але людина бальзаківського віку бореться ще більш жорстко, ще більш відчайдушно. У цій п'єсі борються всі – Бальзак, Евеліна, лікар Кноте, Анна. Вони діють усупереч обставинам, стаючи заручниками власних жадань. Кожен із героїв чогось прагне: Бальзак – виграти «джекпот» – кохану й статок, Евеліна – жіночого щастя, Анна – отримати спадщину, а лікар – не втратити надії. Їхні інтереси зіштовхуються, суперечать одні іншим. Так виникає конфлікт. Сильний конфлікт, оскільки вовки бальзаківського віку ніколи не поступаються.

Тема кохання, пристрастей і їхньої влади над людьми – головна тема вистави. Але поруч із нею спливає інша, не менш важлива, тема стосунків між батьками та дітьми. Донька не хоче зрозуміти материних поривань. Бо ж Анна сама наближається до бальзаківського віку, а значить, буде вперто домагатися свого. Стане вовком і втрутиться в боротьбу.

Текст п'єси філігранний. Немає порожніх філософствувань. Події клубком скочуються до фіналу, інтрига з кожним новим епізодом наростає.

Була щиро здивована тим, що невеличкий зал мовчав, коли зі сцени лунали жартівливі діалоги. А гумор був. Як же без нього!? У спектаклі, що претендує на визнання публіки, повинні бути моменти, які змушують глядача, якщо не надривати животи від сміху, то бодай час від часу пирскати в долоню. Звичайно, мова не йде про трагедію. Але про мелодраму, драму. І фантазмагорію, якою можна назвати інсценізацію «Ігри вовків бальзаківського віку». Утім, глядачі чомусь не сміялися. Напевно, це був акторський «прокол». Бо власне текст не викликав жодних претензій.

Режисерська постановка Олександра Мірошниченка відкрила п'єсу поновому, розкрила в ній ті глибини, які не помічаєш, читаючи текст. Слід зауважити, що, порівняно з друкованим варіантом, зміни незначні. Було прибрано пару сцен і тільки. Доданий на початку біографічний пролог про Бальзака й

Евеліну Ганську є цілком доречним. Він не лише допоміг подальшому розумінню подій, що відбуватимуться на сцені, а й підкреслив: ця драма – не тільки для обраних інтелектуалів, знайомих із подробицями життя французького письменника.

Прийом із масками ніби нагадував: життя – це гра. Людина даремно вважає, що владна над своєю долею й може керувати долями інших. Захопливі моменти з одяганням і зніманням масок, із завмиранням героїв на сцені, мов ляльок, в очікуванні того часу, коли ляльководи смикнуть за мотузочки, вразно промовляли до глядача: ми лише пішаки в руках фатуму.

Гра акторів увиразнила текст п'єси. Там, сидячи в залі (на вельми твердій лаві), я вперше поставила собі запитання, чи любить маститий француз Евеліну по-справжньому, з якою метою хоче з нею одружитися? Я чекала, що образ письменника розкриється в усій багатогранності. Замість того він став для мене ще більш загадковим і непередбачуваним. Очевидно, таким був сценічний задум, аби глядач опісля вистави мучився запитанням: «А який все-таки насправді цей Бальзак?»

Бальзака бути й не повинно. Бальзака глядач мусив шукати й не знайти. А натомість познайомитися з іншою людиною – суперечливою особистістю: корисливим і звичайнісіньким блазнем, пристрасним коханцем і пристрасним циніком – Оноре. На жаль, я не знайшла жодного, ані першого, ані другого. Для мене не було й Оноре. Узагалі цей герой якось загубився на тлі інших. Він відсвічував «неприпустимою» сучасністю, наче прийшов не із салону 19-го століття, а з вулиць 21-го.

Певно, справа в тому, що актор просто не підійшов на роль Бальзака. Причому ця очевидна несхожість почалася із зовнішності. Реальний Бальзак був товстеньким поважним чоловічком, років 50-ти. Актор Денис Щербак, виконавець головної ролі, виглядав не більше, ніж на 30.

Можу припустити, що драматурги поставили перед собою завдання – здивувати, кинути парадоксальний погляд на творчу особистість, тоді актор повністю «вписався» в цей концепт. Але такого Бальзака явно ніхто не очікував. Якщо ж брати юного й стрункого Бальзака за точку відліку, то варто зауважити про очевидні втрати від «молодіжної» інтерпретації. А головною втратою став гумор. Адже було б набагато смішніше, якби ось так, по-дитячому безпосередньо, поводитися б людина статечного віку: вибратися на підвіконня за наміром вистрибнути з вікна тільки тому, що діти могли розтрошити той антикварний годинник.

На сцені все виглядало, мов звичайна річ: молодий хлопець дуріє, поводить себе, наче закоханий бовдур, подумаєш, з ким не бувало!? А потім ще й помирає від серцевого нападу! Бальзакові Дениса Щербака, як на мене, не вистачило виразності й характерності.

Натомість Катерина Левіна змогла талановито втілити образ сильної жінки. У ній було все, з чим можна асоціювати справжню графину: самоповага, грація, неабиякий розум, гордість. І разом експресія, незбагненна сила, ота фатальна пристрасть, що змушують Евеліну пробачати коханого. Ця жінка скорена коханням, готова заради нього на величезні жертви, немов вовчиця, вступає в протиборство із долею. Вік... Цей бальзаківський вік штовхає її на рішучі й безоглядні дії.

Той самий вік говорить і в лікареві Кноте, причому в найтрагічніший спосіб. Трохи жалюгідною, недолугою виглядає його відчайдушна спроба не втратити улюблену пані. Негарний, приречений бути завжди на відстані витягнутої руки від коханої Єви, він жадібно хапається за останню спробу бути щасливим. Кноте – головний маг. Ляльковод. Вигадана ним інтрига має вплинути на життя всіх героїв... І колоритна зовнішність, і тембр голосу актора Дмитра Левенка ідеально підкреслили образ. Це один із найбільш виразних, трагічних і хвилюючих героїв спектаклю.

Щодо ролі Анни, дочки Ганської, Уляна Ліб впоралася на відмінно. Акторці вдалося втілити манірну, корисливу інтриганку й водночас мамину нерозумну доньку.

Анонс вистави запевняє: у її назві закодовано цілу бальзаківську епоху. Проте зв'язку з епохою я не відчула. Під час перегляду спектаклю мені не спало й на думку «оце ж треба, які пристрасті вирували в той шалений бальзаківський вік!» Епоха була лише умовністю. Тлом, на якому розігрувалася драма людських стосунків. Оригінальним обрамленням історії про людину. Тож інсценівка вийшла доволі близькою сучасному глядачеві, попри свій історичний контекст.

Якщо запитаете, що найбільше вразило мене, відповім, не роздумуючи: музика. Музика була чимось дивовижним, найбільш незабутньою «часткою» вистави. Вона випромінювала життя. Була характерною, іронічною, динамічною. Усі книги з драмопису одноголосні в тому, що й діалоги, й події повинні бути сповнені дієвості, руху. І музика новітнього американського композитора Кевіна Маклауда із символічною назвою «One-eyed maestro» стала в п'єсі саме тим рухом, тією пружиною, тим нервом, який нагадував глядачеві: все,

що відбувається – гра. Музика... Вона наче сміялася. Говорила: все, що бачите – фарс, забава, божевільня. Божевільня почуттів.

Сприяти події нічого не заважало. Приглушене світло створювало атмосферу позаминулого століття, таємничості, якоїсь навіть інтимності. А мінімалістичні декорації у формі порожніх рамок, що звисали зі стелі, і єдиного атрибута – чорного квадрата із функціями табурета й підвіконня, були не лише стильними, а й сприяли концентрації уваги на акторській грі. Чорний колір домінував у всьому: декораціях, світлі, костюмах. Чорний колір – символ таємниці й неоднозначності. Він асоціюється з вовком. Але головне: чорний колір – це символ віку й досвіду.

Адже саме концепція віку постає ключовою в п'єсі. Якби не цей злочасний вік – вік напруженої боротьби, вік останньої надії, події могли б розвиватися інакше. Але ні, це межа. Кульмінація влади пристрасті над людиною. Останній стрибок, щоб урвати ласий шматочок щастя. Саме вік штовхає доктора Кноте на авантюру, а Евеліну – не зважати на інтриги й ризикувати, виходячи заміж за Бальзака. Бальзаківський вік – вік, коли ніхто не стане відступати, навіть якщо доведеться зійтися в смертельній сутичці. Історія, розказана драматургами та режисером, сповнена драматизму. Бо вона – про вічну боротьбу за право бути щасливим.

Такими виставами, як «Ігри вовків бальзаківського віку», потрібно «кричати голосніше». Аби знали добрі люди, що українська сучасна драма – це не щось, що трапляється *once in the blue moon*. Звичайно, автори п'єси слушно зауважили вустами французького метра: «писати для театру – це все одно, що погодитися на божевільне життя». Але хтось же мусить бентежити «усіх здорових» і час від часу нагадувати про фантомність їхнього існування?